

GAZİANTEP UNIVERSITY
JOURNAL OF SOCIAL SCIENCESJournal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları Açısından *Hilâl-i Ahmer Mecmuası**Hilâl-i Ahmer Magazine in Terms Of Historical Research Of The Republic Of Türkiye*Nasrullah UZMAN^{a*}^a Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0002-4245-1649

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 6 Eylül 2023

Kabul tarihi: 19 Eylül 2023

Anahtar Kelimeler:

Hilâl-i Ahmer Mecmuası,
Hilâl-i Ahmer Cemiyeti,
Kızılay Dergisi.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: September 6, 2023

Accepted: September 19, 2023

Keywords:

Hilâl-i Ahmer Magazine,
Hilâl-i Ahmer Society,
Turkish Red Crescent Magazine.

ÖZ

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi araştırmalarında süreli yayınlar önemli bir yere sahiptir. Özellikle dönemine tanıklık eden, kurumsal ve birinci elden kaynak olarak değerlendirilebilecek içeriğe sahip süreli yayınların kaynak değeri daha yüksektir. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi araştırmalarında önemli bir kaynak da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin resmî yayın organı olan Osmanlı/Türkiye *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'dır. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1868 yılında kurulmuştur. Cemiyetin kuruluş amacı savaş sırasında ordulardaki hasta ve yaralı askerlerin tedavileriyle ilgilenmek ve savaşan tarafların sağlık heyetlerine yardımcı olmaktır. Bir yandan faaliyetlerini sürdüren Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, diğer yandan da çalışmalarını hakkında halkı bilgilendirmek istemiştir. Bu sayede halkın desteğini de almak istemiştir. Ayrıca halkı aydınlatıcı yazılar yayınlamak daha fazla kişiye yardımcı olmak istemiştir. Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, bu doğrultuda Türkiye Cumhuriyeti Tarihi araştırmalarında önemli bir kaynak olan Osmanlı *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nı yayınlamıştır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, verdiği bilgiler açısından Türkiye Cumhuriyeti Tarihine adeta ışık tutmaktadır. İlk sayısı 15 Eylül 1921'de yayınlanan *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerini kamuoyuna duyurmak amacıyla yayın hayatına başlamıştır. Milli Mücadele Dönemi'nde yayın hayatına başlayan *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, savaş koşullarına rağmen her ay düzenli olarak yayınlanmaya devam etmiştir. Mecmuada Hilâl-i Ahmer'in o ay gerçekleştirdiği faaliyetler, Hilâl-i Ahmer'in ilgi alanına giren konular, halkı bilgilendirici meseleler ve daha birçok konu yayınlanmıştır. Mecmuada yayınlanan birçok içerik, dönemin gazetelerinde de haber olarak yer almıştır. Bu çalışmada *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın tarihçesi, fiziki yapısı, içeriği ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi açısından kaynak değeri incelenecektir.

ABSTRACT

Periodicals have an important place in the studies of the History of the Republic of Türkiye. Periodicals that witnessed the period and can be considered as institutional and primary sources are more important. In this context, one of the important sources in the studies of the History of the Republic of Türkiye is the Ottoman/Turkish Hilâl-i Ahmer Magazine, which is the official publication of the Hilâl-i Ahmer Society. The Ottoman Hilâl-i Ahmer Association was founded in 1868. The purpose of the association is to deal with the treatment of sick and injured soldiers in the armies during the war and to assist the medical committees of the warring parties. On the one hand, the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association, which was engaged in such vital activities, on the other hand, wanted to inform the public about its activities. In this way, the association wanted to gain public support. He also wanted to help more people by publishing articles that enlighten the public. In this direction, the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association published the Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine, which is an important source in the historical researches of the Republic of Türkiye. The Hilâl-i Ahmer Magazine, sheds light on the History of the Republic of Türkiye. The Hilâl-i Ahmer Magazine, the first issue of which was published on September 15, 1921, aimed to announce the activities of the Hilâl-i Ahmer Society to the public. The magazine, which started its publication life during the National Struggle, could be published regularly every month despite the war conditions. In the content of the magazine, the activities carried out by Hilâl-i Ahmer Society that month, the subjects of interest of the Hilâl-i Ahmer Society, the sections informing the public and many other subjects were included. Many news published in the magazine were also reflected in the newspapers of the period. In this study, the history of Hilâl-i Ahmer Magazine, its physical structure, content and its resource value in terms of the History of the Republic of Türkiye will be examined.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: nasrullah.uzman@hbv.edu.tr

EXTENDED ABSTRACT

Periodicals have an important place in the studies of the History of the Republic of Türkiye. There are some criteria that determine the order of importance of periodicals in the studies of History of the Republic of Türkiye. Witnessing its own period as of the date of publication; criteria such as publication by public institutions and organizations are important. In addition to these, including information and documents that can be considered as primary sources in terms of content is an important factor that increases the value of a periodical. Periodicals with all these features have a higher resource value. In this context, an important source in the researches of the History of the Republic of Türkiye is the Hilâl-i Ahmer Magazine. The Hilâl-i Ahmer Magazine is the official publication of the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association. The Ottoman Hilâl-i Ahmer Association was founded in 1868. The purpose of the association is to deal with the treatment of sick and injured soldiers in the armies during the war and to assist the medical committees of the warring parties. In line with this goal, the association has carried out many activities in the country and abroad. Especially since its establishment, it has helped the sick and wounded soldiers behind the front in every war in which the Ottoman Empire was a party. It has been taken as an example by many countries with its activities and studies. On the one hand, the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association, which was engaged in such vital activities, on the other hand, wanted to inform the public about its activities. In this way, the association wanted to gain public support. He also wanted to help more people by publishing articles that enlighten the public. In this direction, the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association published the Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine, which is an important source in the historical researches of the Republic of Türkiye. The Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine started its publication life while the National Struggle was going on. The first issue of the Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine was published on September 15, 1921, under extraordinary conditions. The magazine is the institutional and official publication of the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association, which has been operating since 1868. The Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine witnessed the National Struggle as of the date it was published. The Ottoman Hilâl-i Ahmer Association published the Hilâl-i Ahmer Magazine in order to inform the public about its activities and works and to enlighten the public. It is very important to make such an attempt despite the difficult war conditions. The first name of the periodical is the Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine. When the sultanate was abolished in Türkiye in 1922, the Ottoman Hilâl-i Ahmer Association changed its name to the Turkish Hilâl-i Ahmer Association. Thereupon, the name of the Ottoman Hilâl-i Ahmer Magazine was changed to the Turkish Hilâl-i Ahmer Magazine. In 1935, the Turkish Hilâl-i Ahmer Association was renamed the Turkish Red Crescent Association. After this change, the name of Turkish Hilâl-i Ahmer Magazine was changed to Turkish Red Crescent Magazine. These changes did not diminish the importance of the association and the magazine. The Hilâl-i Ahmer Magazine includes information and documents that can be considered as primary sources. Therefore, it is one of the most important periodicals in the historical researches of the Republic of Türkiye. The magazine is extremely rich in content. Despite the war conditions, Hilâl-i Ahmer Magazine continued to be published regularly every month. It was followed with interest by the public. In the Hilâl-i Ahmer Magazine, the activities and studies of the Hilâl-i Ahmer Association that month, the subjects of interest of the Hilâl-i Ahmer, the issues that inform the public and many more were published. Many contents published in the Hilâl-i Ahmer Magazine were also reflected as news in the newspapers of the period. It is aimed that this study will inspire future studies on the Hilal-i Ahmer Magazine. In this study, information about the history and physical structure of the Hilâl-i Ahmer Magazine will be given. The reason why the magazine was published, its publication process and its physical features will be evaluated. Then, information will be given about what the publication policy is, at what intervals, publication language, number of pages, etc. In addition, the content of the Hilâl-i Ahmer Magazine will be examined. It will be evaluated what kind of subjects and which information and documents are published in the Hilâl-i Ahmer Magazine. Finally, the resource value of the Hilâl-i Ahmer Magazine in terms of the History of the Republic of Türkiye will be examined.

Giriş

Tarihsel Kızılay'ın kuruluş tarihi 1868 yılıdır. Kızılay, 11 Haziran 1868 tarihinde Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti adıyla kurulmuş ve 14 Nisan 1877 tarihinde ismini Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti olarak değiştirmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmasının hemen ertesi günü cemiyet de Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adını almıştır. İsim değişiklikleri bunlarla da sınırlı kalmamıştır. Cemiyetin adı 28 Nisan 1935 tarihinde Türkiye Kızılay Cemiyeti, 1945 yılında da Türkiye Kızılay Derneği olarak değiştirilmiştir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 1). Kızılay, kurulduğu tarih itibarıyla dönemin ihtiyaçları doğrultusunda bütün imkânlarıyla savaş sırasında ordulardaki hasta ve yaralı askerlerin tedavileriyle ilgilenmeyi ve tarafların sağlık heyetlerine yardımcı olmayı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda yaralı askerlere yardım etmek için savaş alanlarına yakın bölgelerde karada seyyar ve sefer hastaneleri kurmayı, yardım heyetleri ve sıhhiye trenleri bulundurmamayı, denizde ise hastane gemileri hazırlamayı amaçlamıştır. Cenevre ve Lahey Konferanslarında alınan kararlar doğrultusunda yabancı devletlere ait muharip ordulardaki hasta ve yaralılara da yardım etmeyi öngörmüştür (Çapa, 2010, s. 19).

Kızılay, sadece savaş dönemlerinde hasta ve yaralı askerlere hizmet veren bir hayır kurumu olarak kalmamıştır. Kurulduğu günden itibaren savaş, deprem, sel, yangın, göç gibi olağanüstü koşullarda Türk milletinin yanında olmuş ve ihtiyaç hâlinde iâşe, ibate, sağlık ve ulaşım alanlarında önemli hizmetlerde bulunmuştur. Savaş esirleri meselesinde sorumluluk üstlenmiştir. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi gibi son derece önemli ve büyük bir organizasyonda üzerine düşen görevi layıkıyla yerine getirmiştir. Hastabakıcılık kursları açmış, gönüllü hemşireliği geliştirmiş ve Türkiye'nin ilk hemşirelik okulunu kurmuştur. Deprem, salgın, sel ve yangın gibi afetlerde zarar görenlere yardımcı olmuş, ihtiyaç sahiplerinin barınma, yiyecek, içecek ve giyecek gereksinimi karşılamaya çalışmıştır. Kızılay, kurulduğu günden itibaren faaliyetlerini Türkiye'nin ihtiyaçlarına ve önceliklerine göre sürdürmüştür. Mesela II. Dünya Savaşı döneminde yayınları ve kurslarıyla halkı sivil savunma konusunda bilgilendirmiş, gaz maskesi fabrikası kurarak muhtemel gaz saldırılarına karşı önlem almıştır. Savaş sırasında Türkiye'ye gelen göçmenlerle de ilgilenmiş, onların iâşe, ibate ve sağlık sorunlarını çözmeye çalışmıştır. Kurduğu kan merkezi sayesinde halkı kan bağışlamaya teşvik etmiş ve ihtiyaç sahiplerinin kan ihtiyacını karşılamıştır. Kızılay, sadece Türkiye'de değil, ihtiyaç anında dünyanın her yerine yardım eli uzatmış, dili, dini, ırkı fark etmeksizin yardıma ihtiyacı olan ülkelere imkânları çerçevesinde yardımcı olmaya çalışmıştır. Kızılay'ın bu faaliyetleri ciddi bir bütçeyi gerektirmiş, bu bütçe devlet desteği, gelir getiren iştirakler, üyelik aidatları, bağışlar ve diğer gelir sağlayan kaynaklarla oluşturulmuştur (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 2-4).

Türkiye'de ve yurt dışında, savaşta ve barışta felâkete uğrayanlara ihtiyaç duydukları sağlık ve sosyal yardım hizmetlerini yerine getirmek amacıyla kurulan Kızılay'ın bir diğer hizmeti de arşiv ve yayıncılıktır. Kızılay, kuruluş tarihinden itibaren yaptığı hizmetleri belgelendirmiştir. Bu durum aynı zamanda Kızılay'ın arşiv oluşturulma çalışmalarının, kurulduğu tarihten itibaren başlamasını sağlamıştır. Bu kapsamda kurulduğu günden itibaren faaliyet alanına ve yaptığı çalışmalara dair belgeler Kızılay Arşivi'nde toplanmıştır. Günümüzde Kızılay Arşivi'nde yardım yazışmaları, hastane yazışmaları, hasta raporları, esir mektup ve yazışmaları, esir listeleri ve esir kartlarından oluşan Belgeler; hesap defterleri, hastane yazışma defterleri, esir defterleri, yevmiye defterleri, ambar defterleri, protokol defterleri, karantina defterleri, muhaberat defterleri ve Kızılhaçlarla yapılan yazışma defterlerinden oluşan Defterler; haritalar, krokiler, kartpostallar, fotoğraflar, resimler, pullar ve afişlerden oluşan Görsel Materyaller olmak üzere toplam üç kategoride milyonlarca belge bulunmaktadır. Kızılay Arşivi'nde belgelerin yanı sıra Türkçe ve yabancı dillerde yazılmış

kitaplar, dergiler, raporlar ve tüzükler gibi çeşitli materyaller de bulunmaktadır (Yalçın, 2023, s. 57-58).

Kendi yayınları ve arşiv kayıtlarının yanı sıra Kızılay'ın faaliyetleri döneme ait gazete ve mecmualarda da geniş yer bulmuştur. Mesela Balkan Harbi esnasında cemiyete ait iane sandıklarının listeleri dikkat çekicidir. Yine Servet-i Fünûn ve Şehbal gibi dönemin mecmualarında cemiyetin faaliyetlerine dair resimler yayınlanmış ve kamuoyu tarafından ilgiyle takip edilmiştir (Tekinsoy, 2016, s. 1008; 1012-1016).

Kızılay'ın yayınladığı nizamname, faaliyet raporları, zabıtlar, dergi ve kitaplar da muhafaza edilmiş ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Bu makalede Kızılay tarafından periyodik olarak yayınlanan *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın tarihçesi, içeriği, tarihi araştırmalardaki yeri ve değeri değerlendirilecektir.

***Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın Tarihçesi ve Fiziki Yapısı**

Hilâl-i Ahmer Mecmuası, Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin resmî yayın organı olarak yayın hayatına başlamıştır. Mecmuanın ilk sayısı 15 Eylül 1921 tarihinde yayınlanmıştır. Saltanat henüz kaldırılmadığı için derginin adı *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası* olarak belirlenmiştir. 15 Eylül 1921 tarihli ilk sayısında *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, yayınlanma gerekçesini “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, muhterem ahaliyi faaliyetinden haberdar etmek maksadıyla, ‘Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası’ namı altında aylık bir mecmua neşretmeye karar verdi. Bu mecmua bütün Salib-i Ahmer Cemiyetleri mecmuaları gibi, Hilâl-i Ahmer'in resmî vasıta-i neşri olacaktır. Teveccüh-i umumiye istinaden ve teveccüh-i umumi sayesinde şimdiye kadar yaşamış ve bundan sonra yaşayacak olan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, bu mecmua ile kendisini bir kat daha tanıttıracağını ve bunun neticesi olarak daha ziyade mazhar-ı teyit ve terakki olacağını kaviyen ümit eder.” şeklinde ifade etmiştir (OHAM, 15 Eylül 1921, s. 1). *Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın yayın hayatına başlaması dönemin gazetelerine de yansımış, derginin yayın periyodu, içeriği ve dağıtım merkezi hakkında tanıtıcı haberler gazetelerde yer almıştır. Millî Mücadele'nin devam ettiği bir sırada yayınlanması, savaş koşullarında bile yayıncılığa verilen değeri göstermektedir.

TBMM'nin 1 Kasım 1922'de saltanatı kaldırmasıyla birlikte isminde “Osmanlı” ifadesi geçen kurumlarda da düzenlemeye gidilmiştir. Bu kapsamda Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti de 2 Kasım 1922 tarihinde isim değişikliğine gitmiş ve Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti adını almıştır. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ismindeki bu değişiklik *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'na da yansımıştır. İlk 14 sayısında “Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası” adı ile yayınlanan mecmua, 15 Kasım 1922'de yayınlanan 15. sayısından itibaren “Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası” adıyla yayın hayatına devam etmiştir. Bu değişiklik mecmuanın 15 Kasım 1922 tarihli 15. sayısında “Unvan Tebdili” başlığıyla okuyuculara duyurulmuştur: “Merkezi Ankara'da bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin kararıyla ‘Osmanlı İmparatorluğu’ unvanına nihayet verilmesi ve memleketimizde saltanat-ı milliyenin teessüs etmesi üzerine 2 Teşrinisani sene 1338 tarihine müsadif Perşembe gününden itibaren cemiyetimiz, Türkiye Devleti unvanına izafeten Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve mecmuamız da Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası tesmiye edilmişlerdir” (THAM, 15 Kasım 1922, s. 67).

İlk sayısından itibaren dönemin yazı dili Osmanlıca olarak yayınlanan Hilâl-i Ahmer Mecmuası, TBMM'nin 1 Kasım 1928'de yeni Türk harflerini kabul etmesiyle birlikte günümüz alfabetiyle yayın hayatına devam etmiştir. Mecmua, bir süre sonra kâğıt kıtlığı sebebiyle önce iki sonra da üç ayda bir yayınlanmaya başlanmıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 312). 28 Nisan 1935'te Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'ne Atatürk tarafından “Kızılay” adı verilmiştir (Ulus gazetesi, 29 Nisan 1935, s. 1, 5). Cemiyetin ismindeki bu değişiklik Hilâl-i Ahmer Mecmuası'na da yansımış, mecmuanın bu tarihten sonraki sayıları Kızılay Mecmuası adıyla

yayınlanmıştır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, zaman zaman ara vermişse de 2020 yılına kadar yayın hayatına devam etmiştir.

Fotoğraf 1: OHAM, 15 Eylül 1921

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın eni 16,5 cm, boyu ise 23 cm ebatlarındadır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, 1940'lı yıllara kadar bu ölçülerde yayınlanmıştır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın sayfa düzeni her sayfaya iki sütun gelecek şekilde tasarlanmış, yalnızca kapak ve reklam alınan sayfalar tek sütun şeklinde yayınlanmıştır. Mecmuanın kapağı renkli kuşe kâğıttandır. Kapağı kırmızı dikdörtgen çerçeve şeklinde tasarlanmıştır. Bu çerçevenin üst orta kısmında Hilâl-i Ahmer'in sembolü olan sola bakan kırmızı Hilâl armasına yer verilmiştir. Onun hemen altında Osmanlıca "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Mecmuası" yazmaktadır. Onun altında da mecmuanın Fransızca ismi, yayın yeri, yayın tarihi ve basıldığı yer bilgileri yer almıştır. Mecmuanın Fransızca ismi ilk 14 sayıda "Croissant-Rouge Ottoman", 15. sayıda "Croissant-Rouge de Turquie", 16. sayıdan itibaren de "Croissant-Rouge Turc" olarak yazılmıştır (Okutan, 1998, s. 5).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın ilk sayısından itibaren her sayısında ilk sayfada yayın yılı, yayın tarihi, yayın yeri ve yayın sayısı gibi bilgilere yer verilmiştir. İlk sayfasının üst orta kısmında ilgili sayının yayınlandığı tarih dönemin diğer gazete ve mecmualarında da olduğu gibi Hicri, Rumi ve Miladi takvimler esas alınarak verilmiştir. Sayfanın üst sağ kısmına ilgili sayının numarası, sol kısmına da kaçınıcı yılı olduğu yazılmıştır. Bu bilgilerin hemen alt orta kısmında mecmuanın adı, onun sağ tarafına "Derç edilmeyen evrak ve makalat iade edilmez", sol tarafına da "Makalat ve ilanlar, neşriyat ve teşvikat komisyonu kitabetine gönderilmelidir" uyarılarında bulunulmuştur. Bir alt satırda ayda bir defa yayınlandığı bilgisi verilmiştir. Onun bir alt satırında da yıllık abonelik ücretinin "1 Lira" olduğu ve temin edilecek adresin de İstanbul Mahmudiye Caddesindeki Hilâl-i Ahmer Merkezi olduğu ifade edilmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Merkezinin telefon numarası da "İstanbul 1783" olarak verilmiştir. Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın baskısı İstanbul'da "Ahmed İhsan ve Şürekâsi" tarafından yapılmıştır.

Mecmuanın sonraki sayılarında Fransızcaya da yer verileceği ifade edilmiştir (OHAM, 15 Eylül 1921).

Mecmuanın ikinci sayısından itibaren yıllık abonelik ücreti “1 Lira” olmakla birlikte aylık nüshasının “10 Kuruş” olduğu belirtilmiştir. Bu ücrette 1. sayıdan itibaren herhangi bir artış görülmemiştir. Hatta bazı kurumlara ve Hilâl-i Ahmer şubelerine ücretsiz olarak gönderildiği de olmuştur. Mecmuanın ikinci sayısından itibaren ilk sayfada içindikiler kısmına da yer verilmiştir (OHAM, 15 Ekim 1921, s. 1). Mecmuada 4. sayıdan itibaren Fransızcaya (OHAM, 15 Aralık 1921.), 7. sayıdan itibaren Fransızcanın yanı sıra İngilizceye de yer verilmiştir (OHAM, 15 Mart 1922).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın sorumlu müdürlüğü görevini ilk 20 sayıda Ali Macit Bey, 21. sayıdan itibaren Arif Süleyman Bey, 60. sayıdan itibaren de Mehmet Refik Bey üstlenmiştir. Mecmua, İstanbul'da Ahmet İhsan ve Şürekâsı Matbaacılık Osmanlı Şirketi'nde basılmıştır. Mecmuanın sayfa sayısı düzenli değildir. Yayınlandığı süre içerisinde sayfa sayısında farklılıklar görülmüştür. Önceleri toplam 24 sayfa olarak yayınlanan mecmua, bazı sayılarda 48, hatta 78 sayfa olarak yayınlanmıştır. Mecmuanın İngilizce ve Fransızca bölümlerinde, Türkçe bölümünde yer alan haberlerin kısa bir özeti verilmiştir (Topçu ve İzgöer, 2020, s. XXXV).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın basılı nüshalarına Millî Kütüphane, TTK Kütüphanesi, TBMM Kütüphanesi, Kızılay Kütüphanesi ve İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nden erişilebilmektedir. Mecmuanın Osmanlıca nüshaları dijital ortama da aktarılmıştır. Dijital nüshalarına Millî Kütüphane (<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/>) ve Hakkı Tarık Us Koleksiyonu (<http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu/>) üzerinden ücretsiz bir şekilde tam metin hâlinde erişmek mümkündür. Ayrıca mecmuanın 1921-1928 yıllarında Osmanlıca olarak yayınlanan ilk 87 sayısı 2020 yılında İbrahim Topçu ve Ahmet Zeki İzgöer tarafından günümüz Türkçesine aktarılmış ve Kızılay tarafından 10 cilt hâlinde yayınlanmıştır. Son derece önemli bu yayına da tam metin hâlinde yine ücretsiz bir şekilde <http://kizilaytarikh.org/> üzerinden erişmek mümkündür. Belirtmekte fayda var ki *Hilâl-i Ahmer Mecmuası* hakkında ilk detaylı inceleme de M. Yahya Okutan tarafından 1998 yılında kaleme alınan “Osmanlı-Türkiye Hilâl-i Ahmer Dergilerinin Analitik İncelemesi (1921-1928)” isimli yüksek lisans tezidir.

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nın İçeriği

Hilâl-i Ahmer Mecmuası, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin amaçlarını ve faaliyetlerini kamuoyuna duyurmayı amaçlamıştır. Cemiyetin genel merkezinde ve taşradaki şubelerinde yapılan üye seçimi, atama, terfi, kongre gibi rutin işlere dair haberler yer almıştır. Bununla birlikte cemiyetin yaptığı çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Bu kapsamda cemiyetin gerçekleştirdiği eğitimlere; sağlık (hemşirelik, hastane ve hastabakıcılık) alanında yürüttüğü faaliyetlere; savaş esirleri, muhacirler, depremzedeler, yaralılar ve ihtiyaç sahipleri için yaptığı yardımlara; deprem, sel, yangın gibi afetler sırasında yaptığı hizmetlere mecmuada çokça yer verilmiştir. Aynı zamanda cemiyete yurt içinden ve yurt dışından yapılan yardımlar hakkında da bilgi verilmiştir. Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi Hıristiyan ülkelerin Salib-i Ahmer (Kızıllaç) cemiyetlerinin yürüttüğü faaliyetlere dair haberler de mecmuada yer almıştır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerini duyurmanın yanı sıra halkı aydınlatma gibi önemli bir misyon daha üstlenmiştir. Özellikle sağlık alanında dönemin önceliklerine göre son derece önemli ve faydalı bilgiler mecmuada yayınlanmıştır. Bu kapsamda başta sağlık olmak üzere dönemin önde gelen birçok bilim insanının uzmanlık alanlarıyla ilgili yazdığı uyarıcı ve bilgilendirici yazılara mecmuada yer verilmiştir. Mecmuada bazen de dönemin gazete ve dergilerinden kısa alıntılar yapılmıştır. Mecmua, ekonomik olarak ayakta kalabilmek ve cemiyete gelir sağlayabilmek için 3. sayıdan itibaren reklam almaya da

başlamıştır. Mecmuanın aldığı reklamlar arasında özellikle maden suyu ve sağlık alanındaki ürün ve hizmetlere dair ürünler yoğunluktadır. Bazı reklamlar istisnasız her sayıda yer alırken bazı reklamlar ise birkaç sayı yayınlanmıştır. Reklamlar da dönemin ekonomik faaliyetlerine dair önemli veriler barındırmaktadır. Fransızca ve İngilizce bölümleri ise mecmuanın uluslararası bir görünüm kazanmasını sağlamıştır (Topçu ve İzgöer, 2020, s. XXXVI).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nda yurt içindeki haberlerin yanı sıra yurt dışındaki gelişmelere dair haberler de yer almıştır. Özellikle alanında uzman isimlerin eğitim, sağlık, çocuk gelişimi, davranış biçimleri ve psikoloji gibi toplumun her kesimini yakından ilgilendiren konularda kaleme aldıkları bilgilendirici yazılar ilgiyle takip edilmiştir. “Cüzzam Hastalığı”, “Vitaminler”, “Evlere Musallat Olan Tufeyli Hayvanlar”, “Tütün İçenler”, “Çocuk Vefatları”, “Şişmanlık Hastalık Mıdır”, “Cehaletle Mücadele”, “Güneşin Sıhhat Üzerine Tesiri”, “Şarlatanlık ve Batıl İnançlar” gibi birçok ilginç konu bu kapsamda yayınlanan yazılara örnek gösterilebilir (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 297).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nda genel itibariyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin ilgi ve faaliyet alanına giren dönemin önemli olaylarına dair bilgiler yer almaktadır. Mecmuada Millî Mücadele döneminin önemli hadiselerinden biri olan esir meselesine dair bilgiler verilmiştir. Bundan başka muhacirler ve mübadiller hakkındaki içerik de oldukça fazladır. Dönemsel olarak yaşanan sel, yangın, deprem, kaza ve afet gibi hadiselerle dair bilgiler de vardır. Salgın ve doğal afetlere karşı alınacak tedbirlere dair aydınlatıcı yazılara yer verilmiştir. Hilâl-i Ahmer'in kurumsal teşkilatlanması ve tarihi de mecmua üzerinden kolaylıkla takip edilebilir. Yine Mecmuada Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin hastane, dispanser, hastabakıcılık, tıbbi hizmetler, ordu sıhhiyesi, ilk yardım gibi oldukça güçlü olan sağlık hizmetleri ve teşkilatlanmasına dair faaliyetlerine ayrıntılı bir şekilde değinilmiştir. Bunun yanı sıra Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin salgın hastalıklar, sağlık eğitimi, ilk yardım, zararlı hayvanlar gibi sağlık alanında halkı aydınlatacak önemli uyarıları da mecmuada yer almıştır (Okutan, 1998, s. II).

Mecmua üzerinden takip edilebilecek bir diğer önemli konu da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin gelir kaynaklarıdır. Cemiyete yapılan yardımlar -ki bunlar arasında Salib-i Ahmer ve yabancı Hilâl-i Ahmer teşkilatları tarafından yapılan yardımlar da vardır-, cemiyetin halktan yardım ve destek isteği, cemiyetin sahip olduğu -Afyon ve Alaşehir Maden Suyu İmtiyazları gibi- iktisadi işletmeler ve cemiyetin -müsamere, balo, sergi, pul vs. gibi- diğer gelir kaynaklarına dair bilgi ve haberler de mecmuada vardır. Bu haberler ile halkın cemiyete yardım etmesinin teşvik edilmesi amaçlanmıştır. Cemiyette birçok gönüllü kadın da görev üstlenmiştir. Diğer kadınları da teşvik etmesi bakımından mecmuada kadınlar için ayrı bir bölüm de yer almış, cemiyetin kadınlar kısmına ait faaliyetler de bu bölümde yayınlanmıştır (Okutan, 1998, s. III).

Atatürk de Hilâl-i Ahmer Cemiyetine oldukça önem vermiş, Meclis Başkanı sıfatıyla 1 Mart 1923'te, Cumhurbaşkanı sıfatıyla da 1 Kasım 1926'da 1 Kasım 1928'de ve 1 Kasım 1938'de yapmış olduğu TBMM açılış konuşmalarında Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nden övgüyle bahsetmiştir. 1 Mart 1923'te “Kızılay, Çocuk Esirgeme, Müdafaa-i Hukuk, Asker Ailelerine Yardım kurumları gibi kuruluşların ve özellikle Kızılay'ın yaptıkları çalışmalar her türlü övgünün üstündedir.”; 1 Kasım 1926'da da “Sağlık savaşı tarihinde ve ülkenin sosyal yardım tarihinde özel bir yer kazanmış olan Türkiye Kızılay Cemiyetinin bu yıl içinde yerleri değiştirilen vatandaşların sağlık, giyim ve yerleştirme işleri ile ülkenin sosyal ve doğal afetleri sırasında yaptığı değerli yardımları övgüyle anmak isterim. Kızılay'ın üye sayısının, ülkemizin sosyal durumu ile uygun bir düzeye ulaşmasını ve bütün ülkede bu oranın sağlanmasını dilerim.”; 1 Kasım 1928'de “Kızılay'ın gerek deprem gerek kurak bölgelere yardıma koşma konusunda gösterdiği çabalar ve gerçekleştirdiği hizmetleri, huzurunuzda, ulusumuzun önünde teşekkürle anmak isterim. Geçen yıl içinde sayıları bir kat artmış olan Kızılay üyesi

vatandaşların, afet ve ihtiyaç duyulacak günler için nasıl iyi bir yardım hazinesi hazırladıkları bir kez daha kanıtlandı.” ve 1 Kasım 1938’de ise “Bu yılın ilkbaharında, Orta Anadolu’da, özellikle Kırşehir ve Yozgat bölgesinde bir kısım köylerimizi yıkan ve aziz vatandaşlarımızdan bazılarının ölümüne neden olmakla bizi çok üzen bir deprem olmuştu. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ve aynı zamanda bu işle görevlendirilen Kızılay Derneği felakete uğrayan vatandaşlarımızı korumak için zaman geçirmeden gereken önlemleri almışlardır.” şeklinde yaptığı konuşmalar buna örnek olarak gösterilebilir (Atatürk’ün TBMM’yi Açış Konuşmaları, 1987, s. 92, 162, 175, 250).

Hilâl-i Ahmer Mecmuası’nın ilgili sayılarında Atatürk’ün bu konuşmalarına da değinilmiştir. Cumhurbaşkanı seçilmesi münasebetiyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile Atatürk arasında yapılan telgraf yazışmaları da mecmuada yer almıştır. Atatürk aynı zamanda Hilâl-i Ahmer’in üye sayısının artmasını da teşvik etmiştir. Hatta *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*’nda Atatürk’ün teşvikleriyle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne toplu olarak üye kayıtlarının yapıldığına dair haberler de vardır (Okutan, 1998, s. 171). Atatürk’ün yanı sıra başbakan ve bakan düzeyindeki devlet ricalinin de zaman zaman Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hakkındaki ifadeleri mecmuada yer almıştır.

Hilâl-i Ahmer Mecmuası, Atatürk’ün inkılaplarını uygulamada da örnek olmuştur. Henüz Latin harflerine geçme kararı alınmamışken *Hilâl-i Ahmer Mecmuası* Eylül 1928 tarihli 85. sayısında ilk sayfasını Latin harfleriyle yayınlamıştır (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 299). *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*’nda dikkat çeken bir diğer önemli husus da halkın da Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ni benimsemesi ve sahiplenmesi için gösterilen çabadır. Bunun için birçok yazı ve görsel kullanılmıştır. Hatta mecmuaya abone olmak suretiyle cemiyetin desteklenmesi için de çağrıda bulunulmuştur. Fakat mecmuanın aylık abone bedelinin 10 kuruş, yıllık abone bedelinin ise 1 lira olması ve bu bedelin savaş yıllarında da arttırılmaması bu rakamın tamamen sembolik olduğunu göstermektedir. Nitekim üzerinde fiyat ibaresi bulunmasına rağmen cemiyetin şubelerine ve isteyenlere mecmuanın ücretsiz verilmesi için resmi yazı bile yazılmıştır. *Hilâl-i Ahmer Mecmuası* görsel açıdan da oldukça zengindir. Mecmuanın hemen hemen her sayısında resim yer almıştır. Zaman içerisinde mecmuada muhacirler, mübadiller, sağlık hizmetleri, deprem, sel ve yangın gibi felaketler, teşkilatlanma ve etkinlikler, muhtemel saldırılara dair alması gereken tedbirler gibi birçok konuda yüzlerce resim kullanılmıştır. Bu resimler yayımlandıkları dönem itibarıyla Türkiye’deki gelişmelerin önemli birer göstergesidir. Yayımlanan resimler, olayların ve mekânların tarihi, insanların giyim-kuşamı ve fotoğraf teknolojisi açısından da önemli birer kaynak olarak değerlendirilebilirler (Karal Akgün ve Uluğtekin, 2001, s. 298-299).

Sonuç

Süreli yayımlar, Türkiye Cumhuriyeti tarihi araştırmalarında arşivler ve resmi yayınlardan sonra en önemli kaynak grubunu oluşturmaktadır. Hele de bu kaynak, resmî bir kuruma aitse, uzun bir yayın periyoduna sahipse, muhtevasında orijinal bilgi ve belge barındırıyorsa önemi daha da artmaktadır. Bu anlamda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin 15 Ekim 1921 tarihinden itibaren yayınladığı *Hilâl-i Ahmer Mecmuası* Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında çalışan araştırmacılar için son derece önemlidir. Yukarıda ifade edildiği gibi *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*’nda sosyal yardımlaşmadan eğitime, göçten doğal afetlere, sağlıktan uluslararası yardımlara kadar oldukça geniş bir yelpazede birçok önemli bilgi ve belge yayımlanmıştır. Burada yayımlanan bilgi ve belgelerin büyük bir kısmı Hilâl-i Ahmer/Kızılay Cemiyeti’nin resmi yazışmaları, nizamnameleri, tüzükleri ve faaliyet raporları vs. ile örtüşmektedir. Kızılay Arşivi başta olmak üzere Başkanlık Osmanlı Arşivi, Başkanlık Cumhuriyet Arşivi ve Cumhurbaşkanlığı Arşivi gibi kamu arşivlerinde yer alan belgeler de mecmuada yayımlanan bilgilerle örtüşmekte, dolayısıyla da verilen bilgileri doğrulamaktadır.

Hilâl-i Ahmer Mecmuası, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında çalışan araştırmacılar için muazzam bir kaynaktır. Mecmuada göç ve nüfus hareketleri, dış politika, sağlık, sosyal yardım, kadın ve aile, görsel tarih, yemek kültürü, filateli gibi birçok konuda oldukça önemli bilgiler yer almaktadır. Üstelik sadece Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında çalışan araştırmacılar değil diğer bilim alanlarında çalışan araştırmacılar da mecmuada uluslararası ilişkiler ve dış politika, mikro tarih, kültür tarihi, iktisat tarihi, tıp tarihi, modernleşme tarihi, eğitim tarihi, popüler tarih, yerel tarih, bilim tarihi, sosyal tarih, ulaşım, kurum tarihi, tarım ve hayvancılık, şehir planlama, sanat, edebiyat, yayıncılık, gazetecilik ve iletişim vs. konularına dair malzeme bulabilirler. Dolayısıyla *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'na dayalı makale, bildiri, tez gibi birçok orijinal çalışma yapılabilir. Üstelik mecmuanın 1921-1928 yıllarında Osmanlıca olarak yayınlanan ilk 87 sayısının İbrahim Topçu ve Ahmet Zeki İzgöer tarafından günümüz Türkçesine aktarılması ve Kızılay tarafından çevrimiçi erişime sunulması Osmanlıca bilmeyenlerin de *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'ndan faydalanmasına imkân sağlamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanındaki önemli süreli yayınlardan biri olan *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*, sadece içerik açısından değil yayın periyodu açısından da diğer süreli yayınlardan ayrılmaktadır. Türkiye'nin en uzun soluklu dergileri arasındadır. Mecmua içerik itibarıyla Hilâl-i Ahmer'in çalışma sahasına giren Türkiye'de ve dünya da meydana gelen önemli hadiseler, Hilâl-i Ahmer'in bu hadiselerle yönelik çalışma ve faaliyetleri, halkı aydınlatmak amacıyla yazılan bilgilendirme yazıları, sosyal ve ekonomik gelişmeler hakkında bilgi ve belgeler içermektedir. Dolayısıyla *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın verdiği bilgiler arasında ana kaynak niteliğine sahip arşiv belgeleri de vardır. Mecmuanın bir diğer önemli özelliği de kronolojik ilerlemesidir. Her sayı, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin bir önceki aydaki faaliyetlerini, yani önceki aydaki gelişmeleri konu edinmektedir. Dolayısıyla mecmuanın ilgili sayıları kronolojik olarak incelendiğinde olaylar bütünü ya da herhangi bir meselenin kronolojik seyri rahatlıkla takip edilebilmektedir. Bununla birlikte *Hilâl-i Ahmer Mecmuası*'nın, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetlerini duyurmak ve halkı aydınlatmak amacıyla yayınlandığı arşiv belgesi niteliğindeki kısımlar istisna olmakla birlikte yönlendirici içeriğe sahip olabileceği de unutulmamalıdır. Bu anlamda mecmuada yer alan bilgilerin diğer kaynaklarla mukayese edilmesi faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Atatürk'ün Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni açış konuşmaları*. (1987). Ankara: TBMM Yayınları.
- Çapa, M. (2010). *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914-1925)*. Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- <http://www.tufs.ac.jp/common/fs/asw/tur/htu>
- <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr>
- Karal Akgün, S. ve Uluğtekin, M. (2001). *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a*. II, Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yayınları.
- Okutan, M. (1998). *Osmanlı-Türkiye Hilâl-i Ahmer dergilerinin analitik incelemesi (1921-1928)*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>)
- Osmanlı Hilâl-i Ahmer mecmuası (OHAM)*. 1-14. 15 Eylül 1921-15 Kasım 1922. İstanbul: Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Yayınları.
- Tekinsoy Y.E. (2016). "Balkan Savaşları'nda propaganda unsuru olarak kadın ve kadın fotoğrafları", *Geçmişten günümüze şehir ve kadın*, C. II, Canik Belediyesi Yayınları, Samsun 2016, ss. 1005-1020.
- Topçu, İ. ve İzgöer, A. Z. (2020). *Hilâl-i Ahmer mecmuaları*. C. 1-10. İstanbul: Türk Kızılayı.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası (THAM). 15-87. 15 Kasım 1922-15 Kasım 1928. Ankara: Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Yayınları.
Ulus gazetesi. 29 Nisan 1935.
Yalçın, S. (2023). *Türkiye Cumhuriyeti tarihinin kaynakları*. Ankara: Berikan Yayınevi.
